

Doktorerna Bäck och Biörck – hade kungar som patienter

Serafimerlasarettet, oktober 1974. Ett förväntansfullt sorl i Medicinklinikens föreläsningssal. Det var dags för terminens stora begivenhet: klinikchefen och professor Gunnar Biörck (1916–1996), även kallad GB, skulle hålla den traditionella föreläsningen om hjärtsjukdomar för kandidaterna på medicinkursen.

Vi var alla i tid denna morgon, detta efter stränga instruktioner. Sen ankomst var inte uppskattat. Dåvarande kursamanuensen Bengt Fagrell synade noga kandidaterna på de främre bänkraderna. Träskor och jeans var inte heller uppskattat, och råkade man ha trotsat uppmaningen om korrekt klädsel förpassades man obönhörligen till de bakre bänkraderna.

GB var en medicinsk superkändis efter att i egenkap av förste livmedikus i ett otal direktsändningar ha läst upp kungliga bulletiner från Helsingborg, där den gamle kungen Gustav VI Adolf vårdades under sina sista veckor, sensommaren 1973.

GB var också känd för sina bestämda åsikter om stil, hyfs och moral. Några år tidigare hade han initierat den så kallade »trolöshetsdebatten« genom att anklaga den offentliga maktapparaten (läs: socialdemokrater och kommunister) för dess normlöshet och dess nihilistiska inställning till traditionella värderingar. Tidens kulturpersoner tog upp den kastade handsken, däribland Olof Lagercrantz, Lars Gustaf-

son och Lars Gyllensten. Lagercrantz kallade Biörck för en farlig människa »därför den floskelvärld han representerar fortfarande har makt«. Trolöshetsdebatten blev ett av startskotten för vänstervågen 1968 där kulturradikalerna drev tesen att normsystemen var döda. Till denna ideologi anslöt sig även folkpartiet som samma år införde valparollen »Rösta ungt«.

GB hade även författat ett litet häfte med »Levnadsregler för klinikens läkare«, där man fick sig en del nyttigheter till livs. Det stod till exempel hur man formulerar ett brev (»Hej Direktör Svensson, är ett olämpligt sätt att inleda ett brev«), eller hur man genomför en disputationsmiddag. I häftet fanns även en litteraturlista med böcker som varje läkare borde läsa (»100 dikter av Hjalmar Gullberg, minst«). GB hade också en del andra skönlitterära talanger; i ungdomen utgav han diktsamlingar och, under pseudonym, en läkarroman, »Tillståndet är allvarligt«.

I PC Jersilds sjukhusroman »Babels hus« är han porträtterad som den kylige och inte helt snälle professor Erik Ask och i Janne Halldoffs sjukhusfilm »Korridoren«, med Per Ragnar i huvudrollen, spelar han sig själv som klinikchefen som sätter patienten i centrum.

GBs särskilda avsky för träskor var väl omvitnad. Det föll sig därför naturligt att förära honom med ett par dito i samband med kursavslutningen. Åt författa-

ABRAHAM BÄCK
Serafimerlasarettets förste medicinske chef.

Bäckes porträtt finns bland annat på Svenska Läkaresällskapet, i en kopia av en pastell målad av Gustaf Lundberg, (1695–1786), en av den svenska rokokons främsta porträttmålare.

GUNNAR BIÖRCK

Porträttet av Serafens siste chef målades av Ulla Wachtmeister 1966 och donerades till Karolinska universitetssjukhuset Solna, där den nu hänger i en korridor.

Serafimer Lazarettet.

ren av denna artikel uppdrogs att fastställa korrekt skonummer. GBs vänliga sekreterare, Lisbeth Gyllenstierna, föreslog, eftersom GB var utgången, att jag skulle pröva ett par skor som stod inne på hans rum. Några sekunder senare befinner jag mig iförd ett par skor, ungefär i storlek 43, när jag hör dörren öppnas.

Turligt nog var det inte skornas ägare som uppenbarar sig utan GBs mottagningssköterska, syster Barbro, som förvånat undrade vad jag hade för mig. Med viss tvekan godtog hon min förklaring och jag kunde rodande slinka ut. GB tog, på kursfesten, mycket vänligt emot de mörkblå träskorna med ditmålade gula initialer. Han lär med viss förtjusning ha använt dem på sitt lantställe.

GB uppfattades nog av de flesta som en ganska kylig och distanserad person. Han ansågs ha en förkärlek för blonda kvinnliga kandidater och för människor med »bakgrund«. Han framhöll gärna att han introducerat hjärtkateteriseringen i Sverige, att han hade upptäckt en ny sjukdom (hjärtengagemang vid karcinoid) och att han även var marinläkare. Han var en pionjär när det gällde att införa intensivvårdsavdelningar för patienter med hjärtinfarkt (HIA), ändå värnade han om invärtesmedicinen som en sammanhållen disciplin, utan subspecialiteter.

Han kritiserades för att han under studenttiden aktivt försökt hindra judiska kolleger, på flykt undan nazismen, att komma till Sverige. Han avslutade sin karriär som riksdagsman för moderaterna, där han bland annat genomdrev att signerande av journaler och epikriser blev obligatoriskt.

Under hela 1970-talet förde GB en enve-
ten kamp för att Serafimerlasarettet
skulle få finnas kvar. Han hade att kämpa
mot såväl landstinget som Karolin-
ska institutet, som ville stänga Serafen
för att tillföra resurser till det nya Huddinge sjukhus.
GB kämpade envist i tilltagande motvind, han till och
med organiserade ett demonstrationståg till Lands-
tingshuset, lett av honom själv, med ett paraply som

DÅ ...
Serafimerlasarettet i kvarteret
Pilträdet på
Kungsholmen
var en imponerande byggnad
i 1830-talets
Stockholm.
Stockholms
stadsmuseum

LÄKAR-
LUNTA
»Nytan som
tilflytt läkare-
konsten af et väl
inrättadt lazaret
eller sjukhus i
Stockholm».
Abraham Bäck, 1746

värja. Efter honom bars Serafimerlasarettets fana, för
övrigt designad och delvis tillverkad av PC Jersild,
som också gått kurs på Serafen.

Oavsett vad man tycker om Gunnar Biörck, var han
en man som slogs för sina åsikter. Kompromisser och
politisk korrekthet låg inte för honom.

GB syntes inte till mycket på kliniken, åtminstone
inte på den tiden. En av hans goda egenskaper var dock
att omge sig med kloka och skickliga kolleger som drev
den dagliga verksamheten och var engagerade i pati-
entnära forskning. Utanför klinikens bibliotek fanns
en inglasad anslagstavla med namnen på de läkare som
disputerat under GBs chefskap. De som blivit professorer
markerades dessutom med en guldstjärna (för öv-
rigt av samma typ som man kunde få i småskolan om
man gjort bra ifrån sig på välskrivningen).

Så var det dags. Genom den privata dörr som ledde
direkt från tjänsterummet till föreläsningssalen in-
trädde huvudpersonen själv, iförd den karakteristis-
ka bländvita nystärkta läkarrocken, som slutade strax
ovanför fotknölna. Under rocken, en blå och vitran-
dig skjorta med elegant slips.

I dörröppningen stannade han upp, pekade på ett
porträtt i vacker guldram ovanför dörren: »Detta är
min kollega Abraham Bäck, han var den förste medi-
cinske chefen på Serafimerlasarettet, jag kommer att
bli den siste.»

Porträttet av Abraham Bäck är en kopia av en pas-

Första och sista chefen – profiler på Serafen

Abraham Bäck, Serafimerlasarettets förste medicinske
chef, var även livmedikus åt Fredrik I och nära vän till
Carl von Linné. Han är bland annat känd för att ha in-
fört den medicinska journalen i svensk sjukvård. Sera-
fens sista chef, Gunnar Biörck, livmedikus även han,
blev sannspädd i sin profetia om att han skulle bli den
siste medicinske chefen på det anrika sjukhuset. Sera-
fimerlasarettet lades ned 1980 och såväl siste chefen
som hans porträtt i olja måste lämna byggnaden.

tell utförd av Gustaf Lundberg (1695–1786), en av Sveriges främsta porträttmålare under den svenska rokokon. Porträttet finns i flera kopior, bland annat på Svenska Läkaresällskapet och Socialstyrelsen. Originalen är i privat ägo. En intressant kuriositet är att Bäck är avbildad iförd Nordstjärneorden, vilken han dock fick mottaga först efter att porträttet slutförts. Den måste således ha målats dit i efterhand.

Abraham Bäck (1713–1795) var bördig från Härnösand och studerade medicin i Uppsala med Nils Rosén von Rosenstein som beundrad lärare. Han disputerade 1740 och sökte därefter professuren i medicin, men blev placerad efter ingen mindre än Carl von Linné. Detta tog dock Bäck med jämnmod, han förblev en nära vän till Linné och de skrev regelbundet till varandra fram till Linnés död. Linné uppkallade ett släkte av myrtaceerna, *Baeckea*, efter sin vän Bäck.

Denne företog, enligt tidens sed, omfattande studieresor till utlandet och etablerade sig som praktiker i Stockholm 1745 där han samma år blev ledamot av Collegium Medicum.

Han var livmedikus åt Fredrik I och hade längre fram samma befattning hos Adolf Fredrik och Gustav III:s gemål Sophia Magdalena. Han genomdrev tillsammans med Olof af Acrel grundandet av Serafimerlasarettet, Sveriges första sjukhus, och blev dess förste läkare.

Sina främsta insatser gjorde han dock som president i Collegium Medicum, som under hans ledning utvecklades till ett statligt verk med kontroll över den svenska sjukvården. Collegium Medicum var således föregångare till Socialstyrelsen och även Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Bäck värnade vidare om utökandet av den svenska provinsialläkarkåren, och praxis för hur kirurger skulle utbildas för att få samma status som medicinare. Han genomdrev att den svenska läkarutbildningen skulle innefatta ett halvårs obligatorisk klinisk tjänstgöring, det som så småningom kom att kallas AT.

Bäck var också ansvarig för att den medicinska

... **OCH NU**
På 1970-talet,
gamla Serafens
sista årtionde
som sjukhus,
hette högste
chefen Gunnar
Biörck.

Foto: Jan E Carlsson/
Scanpix

LÄKAR-ROMAN

»Tillståndet är allvarligt« är en läkarroman författad av en viss Sten Torstensson, pseudonym för Gunnar Biörck. Boken kom ut 1942.

journalen infördes i svensk sjukvård. Han inspirerades därvid säkert av sin forne lärare Nils Rosén von Rosenstein som vid sina föreläsningar underströk vikten av att »... med största noggrannhet nedteckna hela sjukdomsförloppet: sjukdomens början, tilltagande status, avtagande och upphörande, remedier som tillgripits, såväl dietistiska som farmaceutiska, samt ordination och kvantitet«.

Därmed flätas Bäck och Biörcks medicinska insatser slutligen samman: Bäck införde journalen, Biörck genomdrev skyldigheten att signera den.

Gunnar Biörck blev sannspådd, han blev den siste medicinchefen. Serafens portar stängdes definitivt i januari 1980. Vid sjukhusets stängning lät GB, vid sjukhusets ingång, sätta upp en plakett med följande dramatiska text:

»Den första patienten togs in på Serafimerlasarettet den 30 oktober 1752. I mer än 227 år vårdades här svårt sjuka medborgare från Sverige och Finland. Här tog den svenska kliniska undervisningen och forskningen sitt ursprung. Miljoner patienter har fått vård inom dessa murar. Tusentals läkare och sjuksköterskor har utbildats här.

Femtiotusen stockholmarnas vädjan till myndigheterna att bevara lasarettet förklungade likväl ohörd.

Den 18 januari 1980 lämnade de sista patienterna och de sista studenterna med sorg i hjärtat lasarettet, genom denna port.

Du som läser detta: Besinna att det goda alltid är hotat och behöver Ditt beskydd.

Personal som fördrevs från lasarettet bekostade denna minnestavla.«

Tavlan är numera nedtagen, vidare öde okänt. Porträttet av Abraham Bäck försvann också och har, trots ivriga efterforskningar, ej kunnat återfinnas.

Mårten Rosenqvist
Professor, överläkare,
kardiologkliniken, Södersjukhuset
Stockholm